

Şanlıurfa İlinde Koyunculuk İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu: Siverek İlçesi Örneği

Köksal KARADAŞ*

Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Geliş tarihi/Received 17.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi/Received in revised form 07.06.2017

Kabul tarihi/Accepted 18.07.2017

Öz

Bu çalışmanın amacı Şanlıurfa İli koyunculuk işletmelerinin demografik özelliklerini ve koyunculuk faaliyeti ile ilgili sorunlarını belirleyerek bu sorunların çözümüne ve daha karlı bir faaliyet sürdürebilmelerine olanak sağlayacak önerilerde bulunmaktadır. Bu amaçla Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemiyle belirlenen ve Şanlıurfa İli Siverek İlçesinde bulunan 127 adet koyunculuk işletmesi ile anket yapılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonunda işletmecilerin ortalama yaşı 48 ve hayvancılık tecrübesi 29 yıl olarak belirlenmiştir. Her işletmede Erkek İş Birimi (EİB) cinsinden ortalama nüfus 5.39 ve işletmecilerin % 15.7 sinin okuryazarlığı olmayıp % 74.8'i ilkökul seviyesinde eğitime sahiptir. İşletmecilerin % 36.2 sinin koyunculuk faaliyeti dışında ortalama 23937 TL yıllık işletme dışı tarımsal gelirleri bulunmaktadır. İşletmelerde ortalama 39.6 da lık alanda 2.43 adet parselde buğday, arpa ve mercimek üretimi yapılmaktadır. İşletmelerin dönem sonunda ortalama 62875 TL değerinde 125 adet koyunu ve 43500 TL değerinde 125 adet kuzusu bulunmaktadır. Tamamı herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan işletmecilerin % 52.7 sinin dönem sonunda ortalama 5701 TL ve 7 ay vadeli borcu bulunmakta olup borç kaynağı akraba ve komşulardır. Üreticilerin % 85 i koyunculuktan elde ettiği ürünleri araçlar vasıtası ile pazarlamaktadır. Koyuncululuğu olumsuz yönde etkileyen faktörlerden önemlileri yem fiyatlarının yüksek olması, hayvanların içme suyu temini zorluğu ve yem bitkileri üretiminde karşılaşılan sorunlardır. Bölgede koyuncululuğun geliştirilmesi için koyunculuk işletmelerinin yem bitkileri üretimi teşvik edilerek köy içi ve meralarda su sorunu çözümlenmelidir.

Anahtar kelimeler: Demografik Özellikler, Koyunculuk, Şanlıurfa, Üretici Sorunları

Socioeconomic Status of Sheep Breeding Farms in Sanliurfa Province: Case of Siverek District

Abstract

The aim of this study were to give suggestions for solving the problems and sustaining more profitable breeding by determining demographic characteristics and the sheep related problems of sheep breeding farms in Sanliurfa province. With this aim, a questionnaire study on 127 sheep farms in Siverek district determined by a simple random sampling was conducted. As a result of evaluating the data obtained from the questionnaire study, average age (48) and experience (29 years) of the farmers were determined. In each farm, average population (5.39) in male work unit, as well as 15.7 (%) illiterate and 74.8 (%) primary school levels of the farmers were found. In 36.2 (%) of them, there was an income of 23937 TL from other agricultural activities expect for sheep breeding. At the farms, wheat, barley and lentil were produced at 39.6 da and 2.4 parcels

* Köksal KARADAŞ, kkaradas2002@gmail.com, Tel:(505)6976660

averagely. At the end of period, there were average 125 heads sheep having the value of 62875 TL and 125 heads lambs having the value of 43500 TL. All of them were nonmember farmers to any agricultural organization and 52.7 (%) of them had 5701 TL dept at seven month time loan. The sources of their loans were relatives and neighbors. 85 (%) of the producers were marketing the obtained products by means of middlemen. The factors negatively affecting sheep breeding were high feed prices, lack of animal's drinking water and the problems encountered in producing forage crops. In conclusion, water problem should be solved in village pastures by promoting forage crops of sheep breeding farms for developing sheep breeding in the region.

Keywords: Demographic Characteristic, Sheep Breeding, Sanliurfa, Producer Problems

1.Giriş

Hayvancılık sektörü, dengeli ve sağlıklı beslenmede olduğu kadar, kırsal ve ekonomik kalkınmada da önemli işlevler yüklenmiş olup, bu sektörün önemli bir alt faaliyet alanı olan koyun yetiştiriciliği üreticilere birçok yönden avantajlar sağlamaktadır. Koyun, farklı çevre şartlarına kolaylıkla uyum gösteren bir hayvan olup sürü halinde yetiştirilebildiğinden çeşitli bölgelerde kolaylıkla üretilmekte ve düşük kalitedeki meralar ile sığırların yararlanamadığı bitki örtüsünü oldukça iyi bir şekilde değerlendirmekte, bakım ve beslemesi kolay, daha az emek ve sermayeye ihtiyaç duymaktadır (Paksoy ve Özçelik, 2008; Semerci ve Çelik, 2016). Tarım sektörüne istihdam olanağı sağlayan koyunculuktan et, süt, yapağı, deri ve gübre gibi ürünler elde edilirken; koyunların bağırsakları, sucuk ve sosis kılıflarının, operasyon yaralarının dikilmesinde kullanılan dikis ipliklerinin (katgüt) imalinde, kemik, boynuz ve tırnakları; düğme, tarak, tutkal ve boya imalinde, yün yağı ise ilaç ve kozmetik sanayiinde kullanılmaktadır (Akçapınar, 2000; Günaydın, 2009; Tamer, 2014). Koyunculuktan elde edilen süt hem süt ürünlerine dönüştürülmekte ve hem de kuzuların beslenmesinde kullanılmaktadır (Sezenler vd., 2016). Ayrıca koyunculuk özellikle yılın her döneminde gelir sağlaması ve köyden kente göçü engellemesi açısından önemli bir gelir kaynağıdır. Türkiye'nin doğal ve ekonomik koşulları ile tarımsal yapısı ve gelenekleri koyun yetiştiriciliğinin yaygın olarak yapılmasına ve hayvancılık içerisinde önemli bir yer tutmasına uygun bir ortam oluşturmakla birlikte, Türkiye'de koyunculuk

genellikle ekstansif olarak yapılmaktadır (Akçapınar vd., 2002). 2014 yılı dünya koyun varlığının (1195624523 baş) %2.6 sı (31140244 baş) Türkiye'de bulunmaktadır (Anonim, 2014a). 2015 yılında Türkiye de üretilen 18654682 ton sütün % 6.3 ü (1177228 ton) koyunlardan elde edilirken (Anonim, 2015), 2014 yılında 30694 ton koyun peyniri, 26400 ton koyun tereyağı, 98978 ton koyun eti üretilmiştir (Anonim, 2014b). Türkiye koyun varlığı 1991 yılında 40432340 baş iken 2010 yılında 23089601 başa düşmüş ve 2016 yılında 30983933 başa yükselerek kısmen de olsa artmaya başlamıştır. Genellikle düşük süt verimine sahip olan yerli ırklar Türkiye koyun varlığının % 93 ünü (Anonim, 2016) araştırma bölgesinde bulunan Akkaraman ırkı ise % 40 ını oluşturmaktadır (Ertuğrul vd., 2009). Türkiye koyun varlığının % 6.4'ü (1856508 baş) Şanlıurfa'da bulunmaktadır (Anonim, 2014). Koyunculuk işletmelerinin daha fazla verim ve kâr elde etmeleri koyunculukla ilgili problemlerinin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulmasına bağlıdır. Bu çalışma, Şanlıurfa ilinde koyun yetiştiriciliği yapan üreticilerin koyunculukla ilgili sorunlarını belirlemek ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Koyun yetiştiriciliği konusunda daha önce yapılan çalışmalarda; Geeta vd. (1999) koyunculukta yıllık faaliyet sonuçları ve brüt kârlarının pozitif olduğunu, Connolly (2000) koyunculuk işletmelerinin % 75'inin koyunculuk faaliyeti için uygun olmayan alanlarda yoğunlaştığını, Direk vd. (2000)

Konya ilinde yaygın koyun ırkının Akkaraman olduğunu ve koyunculüğün işletmelerde yan gelir kaynağı olarak yapıldığını Aydın (2001) koyun yetiştiriciliğinin esas olarak yaylacılık tarzında yapıldığını, Koyun (2001), Hatay bölgesinde koyun yetiştiriciliğinin % 61,4'ünün süt, % 29,3'ünün besi ve % 9,9'unun süt ve besi amaçlı yapıldığını, Aktürk vd., (2005) koyunculuk işletmelerinde ortalama nüfusun 4.4 ve işletme başına işgücünün 3.21 EİB olduğunu, Sezgin (2006) göçer aile reislerinin ortalama yaşının 44 ve göçer ailelerin % 47,7'sinin 1.000-3.000 baş koyuna sahip olduklarını, Dayan (2007) koyun yetiştiricilerinin; yaş ortalamalarının 35-50, eğitim durumunun % 59,15'nin ilkokul mezunu, aile bireyleri sayısının ortalama 8 kişi, arazi varlığının ise ortalama 137 da olduğunu, Alçiçek ve Yurtman (2009) Koyun yetiştiriciliğinde başarının büyük ölçüde koyun başına büyütilen kuzu yüzdesi ve pazara sunulan kuzu miktarı ile ölçüldüğünü, Deniz (2009) koyun başına düşen verimin yükseltilmesi bakımından; yem bitkileri ekim alanlarının artırılması, yem miktarı ve kalitesinin uygun olması, bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini, Karaca vd. (2009) koyun sayısındaki sayısal azalmanın nedenleri arasında işletmelerin küçük, dağınık ve örgütsüz oluşunu, Çağlıyan ve Durmuş (2010) Diyarbakır Havzası'nda küçükbaş hayvancılığın gerek güvensizlik ortamı gerekse de ekonomik sorunlardan dolayı son dönemlerde giderek azalmasına dikkat çekmişler ve 15 yıllık dönemde küçükbaş hayvan sayısında % 50'lik bir azalma meydana geldiğini, Şahinli (2011) koyunculuk işletmelerinde bir çiftçi ailesinin ortalama nüfusu 3.97 kişi ve ortalama işletme arazisi genişliği 137.95 da olduğunu, Browne vd. (2012) 14 farklı tarım ürününün karlılığını farkı yağış senaryolarında karşılaştırdıkları çalışmada en karlı faaliyetin kuzu yetiştiriciliği olduğunu, Karakuş ve Akkol (2013) yetiştiricilerin yapısal ve teknik sorunlarının yanı sıra yetiştirme, besleme ve sağlık koruma konularında bilgi eksiklikleri olduğunu, Karakaya ve Kızıloğlu (2014) koyun yetiştiricilerinin, tarımsal örgütlerden çözüm beklediği en temel sorunların % 36 oranla ürünlerin pazarlanması ve veteriner

hekim hizmetleri olduğunu, Koca (2014) ortalama hayvan varlığının 9.29 BBHB olduğunu, işletme başına ortalama 122.18 da işletme arazisinin bulunduğunu, Altınçekiç (2014) Bursa İli Koyunculuk İşletmelerinde tarım örgütüne üyelik ve işletmede kayıt tutulması gibi koyunculüğün yapısal ve donanımsal özelliklerini ortaya koyan kriterler bakımından işletmeler arasında farklılık olduğunu, Yılmaz vd. (2014) koyunculüğün Ekonomik açıdan bakıldığında yüksek bir gelir getirmesi yanı sıra, sosyolojik olarak da yüzyıllardır sürdürülen geleneksel bir yaşam tarzı olduğunu göçer koyunculüğün birçok sorunu da beraberinde getirdiğini ve bu nedenle bu üretim sistemi için devlet eliyle ciddi politikaların devreye sokulması gerektiğini, Ayvazoğlu Demir vd. (2015) koyunculuk işletmelerinin pek çoğunun küçük ölçekli aile işletmesi tarzında oluşu, pazar koşullarına karşı üreticinin pazar ve fiyat garantisinin olmaması nedeniyle, verilen destek ve teşviklere rağmen işletmelerin sermaye artırımına gidemediğini ve rasyonelleşmediğini, Ceyhan vd., (2015) koyun yetiştiren işletme sahiplerinin büyük bir kısmının (% 68.8) ilkokul mezunu olduğu, koyunculuk yapma süresinin ortalama 25.7 yıl olduğu, çoban olarak önemli oranda (% 63.5) aile işgücünün kullanıldığı, koyun ırkı olarak işletmelerin % 99'unda Akkaraman, işletme başına ortalama koyun sayısının 314.5 baş olduğunu, Çelik (2016) özellikle kırsal alanlardan kentlere göçü engelleme ve gizli işsizliği önleme, mevcut gıda sanayi sektörüne kaynak oluşturma ve insanların yeterli ve dengeli beslenmesini sağlama açısından küçükbaş hayvancılığın vazgeçilmeyecek bir hayvancılık alanı olduğunu bildirmiştir.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Araştırmada kullanılan veriler 37.45 kuzey enlem ile 39.19 doğu boylamlarının kesiştiği ve 800 m rakımda bulunan Şanlıurfa İli Siverek İlçesi'nde koyun yetiştiriciliği yapan işletmelerle yapılan anketlerden elde edilmiştir. Ayrıca konu hakkında daha önce yapılmış çeşitli ulusal ve uluslararası

araştırma makaleleri ve raporlar ile çeşitli istatistik kurumlarının verileri araştırmanın ikincil veri kaynaklarını oluşturmaktadır.

2.2. Yöntem

2.2.1. Örnek Büyüklüğünün Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

Bir popülasyon üzerinde yürütülen araştırmada popülasyona ait verilerin toplanmasında kullanılan iki yöntemden birisi örneklemedir. Örnekleme yapılması daha ucuz, daha çabuk, daha ayrıntılı ve başka bir şekilde elde edilemeyecek verilerin elde edilmesine olanak sağlaması ve örnek sonuçları için güvenilirliğin bir ölçüsünün elde edilebilmesi nedenlerinde dolayı avantajlıdır (Yamane, 2010). Araştırma popülasyonunu 2014 yılı itibariyle Şanlıurfa ilinde koyun üretiminin % 31.1'inin gerçekleştirildiği Siverek ilçesi (Anonim, 2014) diğer örnekleme yöntemlerinin ön aşamasını oluşturan ve örneklemin yapılacağı popülasyon seçiminin araştırıcı tarafından belirlendiği Gayeli Örnekleme Yöntemi ile Seçilmiştir.

Popülasyona girecek işletmelerin seçiminde Şanlıurfa İli Siverek İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı bulunan 1128 adet koyunculuk işletmesi esas alınmış olup veriler 2014 yılına aittir. Örnek popülasyondan anket yapılacak işletmelerin seçiminde işletmelerin ÇKS' ye kayıtlı koyun varlıkları dikkate alınmış ve Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır (Karadaş, 2016).

Koyun varlığı dikkate alınarak popülasyonu temsil edecek işletme sayısı;

$$n = \frac{NS^2t^2}{(N-1)d^2 + S^2t^2} \quad (1)$$

formülü kullanılarak elde edilmiştir.

n: Popülasyonu temsil edecek işletme sayısını,

N: Popülasyondaki toplam işletme sayısını (1128),

S: Popülasyonun standart sapması (144.79),

t: % 90 güven sınırlarında cetvel değeri (1.65)

d=kabul edilebilir hata payı (Popülasyon ortalamasının % 10'u: 20.00)

$$n = \frac{1128 \times 144.79^2 \times 1.65^2}{(1128 - 1)20^2 + 144.79^2 \times 1.65^2} = 126.76$$

Anket yapılacak işletme sayısı hesaplandıktan sonra ankete tabi tutulacak işletmelerin tespiti için tesadüfi sayılar tablosu kullanılmıştır.

2.2.2. Erkek İş Birimi (EİB) ve Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB) Hesaplanmasında Kullanılan Yöntem

Erkek İş Birimini Hesaplama Katsayıları Tablo 1'de verilmiştir (Karadaş, 2000). İşletmelerde bulunan toplam hayvanların BBHB cinsinden hesaplanmasında kullanılan formül Tablo 2'de verilmiştir (Aktaş, 2009).

2.2.3. Anket Formlarının Hazırlanmasında ve İstatistiksel Analizde Uygulanan Yöntem

Anket çalışmasına katılan üreticilere işletmecinin yaşı, eğitim durumu, işletmelerdeki nüfus ve iş gücü varlığı işletmelerin arazi varlığı, parsel sayısı ve üretim deseni, işletmelerin hayvan varlığı, işletmecilerin borçluluk durumu, koyunculuk faaliyeti ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri vb. konularla ilgili sorular sorulmuştur.

Tablo 1. Erkek iş birimini hesaplamada kullanılan katsayılar

Yaş	Cinsiyet	
	Erkek	Kadın
0-6	0.00	0.00
7-14	0.50	0.50
15-49	1.00	0.75
50-64	0.75	0.50
65 ve +	0.50	0.50

Tablo 2. BBHB'nin hesaplanmasında kullanılan katsayıları

Cinsi	BBHB
Toklu	0.08
Kuzu	0.05
Koç	0.12
Koyun	0.10

Anketlerle sağlanan bilgiler 2014 yılı tarımsal üretim dönemini kapsamaktadır. İstatistiksel analizlerde SPSS 21 ve EXCEL paket programları kullanılarak verilerin frekansları ve ortalamaları alınmıştır.

3. Araştırma Bulguları

3.1. İşletmelerin Nüfusu ve İşletmeci Yaşı

Şanlıurfa İli Siverek ilçesinde bulunan ve koyun yetiştiriciliği yapan 127 adet işletme ile yapılan anketlerin değerlendirilmesinde öncelikle demografik özellikler belirlenmeye çalışılmıştır. İlk olarak işletme sahiplerinin yaşları değerlendirilmiş en genç işletmecinin yaşı 25 en yaşlı işletmecinin yaşı 80 ve ortalama işletmeci yaşı 47.8 olarak belirlenmiştir. Nüfus, tarımsal faaliyetin temel unsurlarından olan işgücünün kaynağını

oluşturduğundan sosyal ve ekonomik nitelikleriyle ortaya konulmalıdır (Peker ve Ayyıldız, 1996).

İncelenen her işletmede ortalama olarak 5.39 Erkek İş Birimi (EİB) bulunurken (Tablo 3.) en az 2, en çok 13 ve ortalama 7.9 adet hane halkı mevcut olup bu sayı 2011 yılı hane halkı ortalama sayılarına göre hem Türkiye ortalama hane halkı (3.8) ve hem de Şanlıurfa İli ortalama hane halkı sayısından (6.2) daha fazladır (Anonim. 2011). Her işletmede kız çocuğu sayısı en çok 5 ve ortalama 2.4 adet, erkek çocuğu sayısı en çok 6 ve ortalama 3.1 adet olup toplam çocuk sayısı ise en çok 10 ve ortalama 5.5 adettir. İşletmecilerin kaç yıldır koyunculuk faaliyeti ile uğraştıkları sorulmuş en az 10. en çok 65 ve her işletmecinin ortalama 29 yıldır koyun yetiştiriciliği yaptığı belirlenmiştir.

Tablo 3. İncelenen işletmelerde nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılışı ve EİB

Yaş	Ortalama Birey sayısı	Katsayı	EİB
0-6	0.70	0.00	0.00
7-14 Kadın-Erkek	2.00	0.50	1.00
15-49 Kadın	1.90	0.75	1.42
15-49 Erkek	2.44	1.00	2.44
50-64 Kadın	0.37	0.50	0.18
50-64 Erkek	0.37	0.75	0.28
65 + Kadın-Erkek	0.15	0.50	0.07
Toplam	7.93		5.39

3.2. İşletmecilerin Eğitim Durumu

İşletmecilerin eğitim durumları incelenmiş ve % 15.7'sinin (n=20) okuma yazma

bilmedikleri belirlenmiştir. Okuryazar olup diploması olmayanlar ile ilkökul mezunu olanlar toplamı işletmecilerin % 74.8'ini (n=95) oluşturmaktadırlar (Tablo 4.)

Tablo 4. İşletmecilerin eğitim durumu

Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar değil	20	15.7
Okuryazar (diploma yok)	33	26.0
İlkokul mezunu	62	48.8
Ortaokul mezunu	9	7.1
Lise Mezunu	3	2.4
Toplam	127	100

3.3. Yabancı İşgücü Kullanım Durumu

Koyun yetiştiriciliğinde incelenen işletmelerin % 22.0'ı 1 ve % 1.6'sı 2 yabancı işçi çalıştırırken yabancı işçilerin yaşları 27 ila 48 arasında olup ortalama yaşları 38'dir.

Yabancı işçi çalıştıran işletmelerdeki yabancı işçilerin ortalama çalışma süreleri 227 gün/yıl olup bu işçiler işletmede çobanlık ve sağım işlerinde çalışmaktadırlar. Yabancı işçi

çalıştıran her işletme işçilerine ortalama 1160 TL değerinde 116 kg peynir ve 580.5 TL değerinde 21.5 kg tereyağını aynı ödeme olarak yaparken nakdi ödeme olarak ise en az 10000 TL, en çok 37680 TL ve yabancı işçi çalıştıran her işletme işçi başına ortalama 19620 TL/yıl ücret ödemektedir. Yabancı işçilere ödenen yevmiye 50 TL ila 105 TL arasında değişmekte olup ortalama 82.6 TL/gün olarak hesaplanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. İşletmelerdeki yabancı işgücü durumu

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Ortalama	
İşçinin yaşı	27	48	38	
İşletmede çalıştığı süre (gün)	120	300	227	
Aldığı aynı ürün (kg)	Peynir	20	400	116
	Tereyağ	50	150	21.5
Aldığı aynı ürün değeri (TL)	Peynir	500	4000	1160
	Tereyağ	1350	4050	580.5
Nakdi ücret (TL)	10000	37680	19620	
Yevmiye (TL)	50	105	82.6	

3.4. Arazi Kullanım Durumu

Çalışma kapsamına alınan işletmelerde sulu arazi bulunmamakta ve üretim kıraç arazide yapılmakta olup kıraç arazinin kirası ortalama 72 TL/da ve satış fiyatı ise 5.250 TL/da'dır. Bölgede koyun yetiştiriciliği yapan işletmelerin % 10'u (n=13) ortalama 1.9 parsel, 55 da'lık alanda buğday üretimi

yaparken % 44'ü (n=56) ortalama 2.5 parsel, 26 da'lık alanda arpa üretmekte ve % 34'ü (n=43) ise ortalama 2.9 parsel, 38 da'lık alanda mercimek üretimi yapmakta ve diğer işletmeler herhangi bir ürün üretmemektedirler (Tablo 6.). Bitkisel üretim yapan işletmelerin ortalama arazi miktarları ise 39.6 da'dır.

Tablo 6. İşletmelerin arazi kullanımları

Ürünler	İşletme Sayısı	(%)	Parsel sayısı	Minimum (da)	Maksimum (da)	Ortalama (da)
Buğday	13	10	1.9	20	150	55
Arpa	56	44	2.5	3	100	26
Mercimek	43	34	2.9	3	120	38

3.5. Hayvan Varlığı

İşletmelerde her biri 503 TL, toplam değeri 62875 TL olan 125 adet koyun, her biri 348 TL, toplam değeri 43500 TL olan 125 adet kuzu ve her biri 986 TL, toplam değeri 6902 TL olan 7 adet koç bulunmaktadır. İşletmelerde keçi varlığı tespit edilmeye çalışılmış ve her işletme 2 den daha az sayıda

keçi bulunduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. İşletmelerin hayvan varlıkları BBHB'ne dönüştürülerek toplandığında her işletmede BBHB cinsinden ortalama 19.59 hayvan varlığı hesaplanmıştır (Tablo 7.). Üreticilerin ürünlerini pazarlama durumları değerlendirilmiş ve % 85.0'ını araçlar vasıtası ile ürün pazarladığı belirlenmiştir.

Tablo 7. İşletmelerin hayvan varlığı

Cinsi	Adet	BBHB
Koyun	125	12.50
Kuzu	125	6.25
Koç	7	0.84
Toplam	257	19.59

3.6. İşletmelerin Borçluluk Durumu

İşletmecilerin dönem başı, dönem içi ve dönem sonu borçluluk durumları, borçların ödenmemesi, vadesi, kaynağı ve alınma amaçları araştırılmış ve aşağıda belirtilmiştir.

Dönem başı itibarıyla işletmelerin % 98.4'ü borçludur. Koyun yetiştiricilerinin % 96.8'i borcunun bir kısmını dönem içerisinde, % 47.3'ü borcunun tamamını dönem sonunda öderken % 52.7'si dönem sonunda borçludur.

Borç miktarı 2000 - 50000 TL arasında olup ortalama 5701 TL dir. Borcun vadesi 2 – 24 at arasında olup ortalama 7 ay dır. Borcun kaynağının % 49.6'sı akrabalar (n=63) ve % 50.4'ü (n=64) diğer şahıslardır (Tablo 8).

Üreticilerin borçlanma nedenleri içinde en fazla payı % 44.1 ile (n=56) üretim masrafları ve % 39.3 ile (n=50) ailenin zorunlu gıda maddeleri ve üretim masrafları alırken en az borçlanma nedeni ise % 0,8 (n=1) hayvan alımı olarak belirlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 8. İşletmelerin borçluluk durumları

	Borçlu Sayısı (Adet)		Borçsuz Sayısı (Adet)		En Az (TL)	En Fazla (TL)	Ortalama (TL)
	Sayı	%	Sayı	%			
Dönem Başı	125	98.4	2	1.6	1000	25000	11712
Dönem İçi Alınan	83	65.3	44	34.7	2000	50000	5234
Dönem İçi Bir Kısmını Ödeyen	4	3.2	123	96.8	1000	60000	12654
Dönem Sonu	67	52.7	60	47.3	2000	50000	5701
Vade					2 ay	24 ay	7 ay

Tablo 9. İşletmecilerin borç alma nedenleri

Borç Alma Nedeni	N	%
Üretim Masrafları	56	44.1
Ailenin Zorunlu Gıda Maddelerinin Karşıllanması ve Üretim Masrafları	50	39.3
Ailenin Zorunlu Gıda Maddelerinin Karşıllanması	8	6.3
Araç Alımı	4	3.1
Düğün Masrafları	3	2.4
Ailenin Zorunlu Gıda Maddelerinin Karşıllanması ve Düğün Masrafları	3	2.4
Ev Onarım Masrafları	2	1.6
Hayvan Alımı	1	0.8
Toplam	127	100

3.7. Koyunculuk Faaliyeti Sorunları ve Çözüm Önerileri

Koyunculuk faaliyeti ile ilgili önemli sorunlara verilen cevaplar Tablo 10'da verilmiştir.

Koyunculuk yetiştiriciliği açısından en fazla tekrarlanan sorun (% 29.2) yem fiyatlarının yüksek olması, sulama sorunu ve yem bitkileri üretiminde karşılaşılan problemler

olarak belirlenmiştir. Diğer önemli sorunlar arasında; mera ıslahının yapılmaması, aşırı otlatma, meranın korunmaması (% 24.0), girdi temininden ürünlerinin pazarlanmasına kadar olan örgütlenme ile ilgili sorunlar (% 13.9), hayvansal üretime verilen destek ve hibelerin doğru kanallara aktarılmaması ve verilen bu desteklerin yarar ve zararlarının analiz edilmemesi (% 12.5) ve diğer problemler gelmektedir (% 20.4), (Tablo 10).

Tablo 10. Koyunculuk faaliyeti sorunları

Sorunlar	Cevap Sayısı	(%)
Yem fiyatlarının yüksek olması, sulama sorunu ve yem bitkileri üretiminde karşılaşılan sorunlar.	124	29.2
Mera ıslahının yapılmaması, aşırı otlanma, meranın korunmaması.	102	24.0
İşletmelerin girdi temininden ürünlerinin pazarlanmasına kadar olan örgütlenme ile ilgili sorunlar.	59	13.9
Hayvansal üretime verilen destek ve hibelerin doğru kanallara aktarılmaması ve verilen bu desteklerin yarar ve zararlarının analiz edilmemesi.	53	12.5
Pazarlama ile ilgili sorunlar(ithal ürünler, yerli et ve süt ürünlerinin değerinin düşük olması, gelirlerin büyük bir kısmının araçlara gitmesi).	49	11.5
Sürü sağlığı konusunda yetiştiricinin bilinçli olmaması ve hayvan hastalandıktan sonra müdahale edilmesi.	12	2.8
Barınak alanları(büyükklük metrekaresi olarak) ve havalandırma yerleri ile ilgili önemli problemler.	10	2.4
Modern tekniklerle hayvan beslemesinin ve modern işletme için gereken kuralların bölge insanı tarafından bilinmiyor olması.	8	1.9
Devletin hayvancılığa yönelik her sene değişken bir politika uygulaması.	7	1.6
Üniversitenin yeni kurulmuş olması ve üreticilere birebir eğitim verememesi ve üreticiye ulaşamaması.	1	0.2
Toplam	425	100

Üreticilerin bölgede yürütülen koyunculuk faaliyeti ile ilgili sorunları ifade etmesinden sonra bu sorunların çözümü için sizce neler yapılmalı veya hangi önlemler alınmalı sorusuna birden fazla cevap verilmek suretiyle 482 cevap verilmiş olup cevaplar Tablo 11.'de gösterilmiştir.

Yem bitkileri üretiminin teşvik edilmesi, bu konuda eğitim verilmesi ve silaj makinesi alımının desteklenmesi ile işletmelerin ihtiyaç duydukları yemi kendi üretme imkânlarının sağlanması koyunculuk problemlerinin çözümü için üreticilerin yaklaşık yarısı tarafından önerilmiştir.

Diğer çözüm önerileri ise devlet eliyle daha modern barınaklar yapılması ve yetiştiricilerin bu konuda eğitilmesi, yöreye uygun hayvan barınak modelinin geliştirilmesi, et ithalatının durdurulması, kültür ırkı hayvancılığa geçilmesi vb. çözüm önerileri ifade edilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Türkiye koyun varlığının % 6.4'ünü oluşturan Şanlıurfa ilinde koyun yetiştiriciliği yapan 127 adet işletmeden elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda ortalama işletmecisi yaşı 47.8, iş tecrübesi 29 yıl, her işletmede bulunan ortalama EİB sayısı 5.9 ve

nüfus 7.9 olarak belirlenmiştir. Koyunculuk faaliyeti ile uğraşan işletmecilerin % 90,5'inin ilkökul düzeyinde eğitime sahip olmaları bu bireylerin hayvancılık faaliyetlerini yetersiz teknik bilgi düzeyi ve geleneksel yöntemlerle yaptıklarını göstermektedir. Bu sebepten bölge koyun üreticisinin eğitim düzeyinin yükseltilmesi yönünde tedbirler alınmalıdır. İşletmeciler çalıştırdıkları yabancı işçilere 1740.5 TL değerinde 137.5 kg ürünü aynı ödeme olarak yapmışlardır. İşletmeciler ortalama 2.4 parsel ve 39.6 da'lık alanda arpa, buğday ve mercimek üretimi yapmaktadırlar. Üreticiler yem bitkisi üretmemekte olup işletmecilerin yem bitkisi üretmeleri teşvik edilmelidir. İşletmelerde BBHB cinsinden ortalama 19.59 hayvan bulunmaktadır. İşletmecilerin % 52.7'si ortalama 7 ay vadeli 5701 TL borca sahiptir. Dönem sonunu borç ile kapatıldığından ve en fazla borçlanma sebebi (üreticilerin % 89.7'si) ailenin zorunlu

gıda maddelerinin karşılanması ve üretim masrafları için borçlandığından üreticilere düşük faizli kredi verilerek borçların ödenmesi sağlanmalıdır. Koyunculuk yetiştiriciliğindeki en önemli sorunlar yem fiyatlarının yüksek olması, sulama sorunu ve yem bitkileri üretiminde karşılaşılan problemler olarak belirlenmiştir. Bölge koyun yetiştiricilerinin sorunlarının çözümünde yem desteğinin artırılması, su sorununun çözülmesi için köy içinde sulama şebekesi kurulması ve meralarda belirli alanlarda yapay göletlerin oluşturulması, yem bitkileri üretimi konusunda eğitim verilmesi sağlanmalıdır. Üreticilere koyun yetiştiricileri birliği, tarımsal kooperatifler vb. örgütlerin önemi anlatılarak bu örgütlere üye olmaları için gerekli tedbirler alınmalıdır. Ayrıca mera ıslahlarının yapılması, et ithalatının durdurulması ve daha verimli hayvan ırklarının bölge üreticisine kazandırılması sağlanmalıdır.

Tablo 11. Koyunculuk faaliyetinin geliştirilmesi için üreticilerin yaptıkları öneriler

Öneri	N	(%)
Yem bitkileri üretimi teşvik edilerek, üreticiler bu konuda eğitilmeli ve silaj makineleri alımına destek verilmelidir.	110	22.8
İşletmelerin ihtiyaç duydukları yemi kendi üretme imkânları sağlanmalıdır	108	22.4
Devlet eliyle daha modern barınaklar yapılmalı ve yetiştiriciler bu konuda eğitilmelidir. Barınaklarla ilgili her yöreye uygun hayvan barınak modeli geliştirilmelidir.	79	16.4
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı meraları ıslah etmeye ve korumaya yönelik çalışmaları artırmalıdır. Otlatma teknikleri ile kullanılan meralardaki hayvanlarda çok ciddi verimler alınabilir	76	15.8
Et ithalatının durdurulması.	33	6.8
Islah konusunda çalışmalar yapılmalı üreticilere yeterli derecede veteriner hizmeti verilmelidir.	20	4.1
Hayvansal üretimde kültür ırkı hayvan varlığının artırılması veya yaşam koşullarının iyileştirilmesi sağlanmalıdır.	18	3.7
Bölgeye yönelik küçükbaş hayvancılık politikası belirlenmeli buna yönelik çalışmalar yapılmalıdır.	16	3.3
Üretim ve kalitenin artırılması ile pazarlamanın batıya yapılması.	11	2.3
Bölgede modern işletmeler yaygınlaştırılmalıdır.	11	2.3
Toplam	482	100.0

Kaynaklar

Akçapınar, H., 2000. Koyunculuga Genel Bakış, Koyun Yetiştiriciliği. (2.baskı), İsmat Matbaacılık, ISBN: 975-96978-1-5. s 3-11, Ankara.

Akçapınar, H., Ünal, N., Atasoy, F., Özbeyaz, C. ve M., 2002. Karayaka ve Bafra (Sakız × Karayaka G1) Koyunlarının Lalahan Hayvancılık Araştırma

- Enstitüsü Şartlarına Uyum Kabiliyeti. Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 42, 11-24.
- Aktaş, A., 2009. Konya İli Karapınar İlçesi Koyunculuk İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Aktürk, D., Savran, F., Hakyemez, H., Daş, G. ve Savaş, T., 2005. Gökçeada'da Ekstansif Koşullarda Hayvancılık Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Durumu, Tarım Bilimleri Dergisi, 11, 229-235.
- Alçıçek, A. ve Yurtman, Y., 2009. Entansif Koyunculukta Beslenme. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23, 1-13.
- Altınçekiç, Ş. Ö., 2014. Bursa İli Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Refah Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Anonim, 2011. TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu. Nüfus ve Konut Araştırmaları. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843> Erişim Tarihi: 15.02.2017.
- Anonim, 2014a. FAOSTAT. Food and Agricultural Organization of the United Nations. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA> Erişim Tarihi: 10.02.2017.
- Anonim, 2014b. TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu. Hayvancılık İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> Erişim Tarihi: 09.02.2017.
- Anonim, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu. Hayvansal Üretim İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21822> Erişim Tarihi: 09.02.2017.
- Anonim, 2016. TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu. Hayvancılık İstatistikleri. <http://rapory.tuik.gov.tr/17-02-2017-16:16:00-21191502262850069831280502936.html>? Erişim Tarihi: 11.01.2017.
- Aydın, S., 2001. Artvin İlinin Koyun Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ayvazoğlu, Demir., P, Adıgüzel Işık, S., Aydın, E., Yazıcı, K. ve Ayvazoğlu, C., 2015. Ardahan İlinde Koyun Yetiştiriciliğinin Sosyo-Ekonomik Önemi, Van Veteriner Journal, 26, 141-146.
- Browne, N., Kingwell, R., Behrendt, R. and Eckard, R., 2012. Comparing the Profitability of Sheep, Beef, Dairy and Grain Farms in Southwest Victoria Under Different Rainfall Scenarios. 56th AARES Annual Conference. Fremantle, Western Australia, February 7. P:3-16.
- Ceyhan, A., Şekeroğlu, A., Ünalın, A., Çınar, M., Serbester, U., Akyol, E. ve Yılmaz, E., 2015. Niğde İli Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma, KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi 18, 60-68.
- Connoly, L., 2000. Economic Performance in Irish Sheep Production. End of Project Reports: Sheep Series No:9, Project 4015, Research Centre, Athenry, Co. Galway, 14 pages.
- Çağlıyan, A. ve Durmuş, E., 2010. Diyarbakır Havzası ve Yakın Çevresinde Küçükbaş Hayvancılık, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20, 29-56.

- Çelik, H. T., 2016. Ordu İli Küçükbaş Hayvancılığının Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 4, 345-351.
- Dayan, Y. A., 2007. Norduz Koyunu Yetiştiriciliği Yapılan Kimi İşletmelerin Yapısal Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Deniz, A., 2009. Hakkari İli Merkez İlçede Koyunculuk Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Direk, M., Öztürk, A. ve Boztepe, S., 2000. Konya İlindeki Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri, Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 1, 49-58.
- Ertuğrul, M., Dellal, G., Soysal, İ., Elmacı, C., Akın, O., Arat, S., Barıçtı, İ., Pehlivan, E. ve Yılmaz, O., 2009. Türkiye Yerli Koyun Irklarının Korunması. Türkiye Ulusal Koyunculuk Kongresi 12-13 Şubat, İzmir.
- Geeta, M., Sunanda, K. and Bhavani, K., 1999. Karnataka Sheep Farmers, Indian Journal of Small Ruminants, 5, 82-84.
- Günaydın, G., 2009. Koyun Yetiştiriciliğinin Ekonomi Politieęi, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23, 15-32.
- Karaca, O., Arık, İ. Z., Biçer, O., Cemal, İ., Yılmaz, O. ve Ulutař, Z., 2009. Türkiye Koyunculugunda Üretim Sistemleri ve Stratejik Öneriler. Türkiye Ulusal Koyunculuk Kongresi, 12-13 Şubat, İzmir.
- Karadaş, K., 2000. Erzurum İlinde Patates Üretim Ekonomisi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Karadaş, K., 2016. Ağrı İli Tarım İşletmelerinde Buğday Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması. Alınteri Ziraat Bilimler Dergisi, 31, 33-41.
- Karakuş, F. ve Akkol, S., 2013. Van İli Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Mevcut Durumu ve Verimlilięi Etkileyen Sorunların Tespiti Üzerine Bir Araştırma. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 18, 09-16.
- Koca, A., 2014. Karaman İlinde Koyunculuk Üretim Faaliyetine Yer Veren İşletmelerin Yapısal Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Koyun, N., 2001. Hatay Bölgesinde Koyun Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, MKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü. Antakya.
- Paksoy, M. ve Özçelik, A., 2008. Kahramanmarař İlinde Süt Üretimine Yönelik Keçi Yetiřtiricilięine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Ankara Tarım Bilimleri Dergisi 14, 420-427.
- Peker, K. ve Ayyıldız, T., 1996. Pasinler İlçesi Tarım İşletmelerinde Atıl İşgücünün Tespiti ve Bu İşgücünü Deęerlendirme İmkanları. Turkish Journal of Ariculture and Forestry, 20, 23-190.
- Semerci, A. ve Çelik, A. D., 2016. Türkiye'de Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Genel Durumu. Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 21, 182-196.
- Sezenler, T., Ceyhan, A., Yüksel, M. A., Koncagül, S., Soysal, D. ve Yıldırım, M., 2016. Influence of Year, Parity

- and Birth Type on Milk Yield and Milk Components of Bandırma Sheep (German Black Head Mutton x Kıvrıcık). *Journal of Agricultural Sciences*, 22, 89-98.
- Sezgin, Y., 2006. Bitlis İlinde Göçer Ailelerin Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetleri. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Şahinli, M. A., 2011. Konya İlinde Koyunculuk Faaliyetine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Koyunculuk Faaliyetinde Etkili Olan Unsurların Saptanması. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Tamer, B., 2014. Yozgat Merkez İlçede Koyunculuk Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Üretim Maliyetlerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.
- Yamane, T., 2010. Temel Örnekleme Yöntemleri. Literatür Yayıncılık. S:6-7, İstanbul.
- Yılmaz, O., Karaca, O., İnce, D., Cemal, İ., Yaralı, E., Varol, M. ve Sevim, S., 2014. Batı Anadolu Göçer Koyuncululuğu ve İslah Planlamalarındaki Rolü, Tekirdaę Ziraat Fakóltesi Dergisi, 11, 89-97.